

## [Transcript] Forklart / Sorgens stafett: Dette lærer andre av Utøya

Hvis vi kom inn i klasserommet i Beograd, så ser det ut som et helt vanlig klasserom.

Det er vaske og rydde.

Alle stolerne står stablet opp i et hjørne.

En legger ikke merke til noe spesielt.

Når den har vært der litt, begynner å legge merke til detaljene.

Det Amagasinen journalist på Degar Hagesetter beskriver, er et klasserom på en barneskole i Serbia.

Og det han legger merke til, forteller en sterk historie.

For eksempel at parketten på golvet er revet opp noen steder og samleis med høyre på golvet.

Etter en tragedie i maj trengte Serbia hjelp til å komme videre.

Og hjelpen, den kommer fra Norge og Jørgen Vattne Frydnes, som er daglig leder på UT.

Det er jo så, du ikke spøkker jævlig jenskjeldig alt.

Akkurat skolerommet, altså lille sal i piano og det som er brytt opp på golvet.

Nei, det er så jenskjentbart for Jørgen, for han har sett det samme i storsalen på UT-øya.

Og han vet hvorfor de måtte rive opp parketten i det rommet.

Du hører på Forklart for Aftenposten, en podcast der vi forklagerer én nyhet i hver episode.

I dag om hvordan mennesker lærer av hverandre etter tragedier og hvordan tragediene har skapt en stafett av sorg.

Og nå sender Norge stafettpinnen videre.

Det er tirsdag 25. juli og jeg heter Jenny Føland.

Det er at det var jo mulig å fjerne ned det menneskelige helt.

Vet du ikke om det var det her?

Nei, på ingen måte, men det er på en måte at det er mer i de rommene enn bare historien, så blir det fortalt.

Det er helt å bli stor.

Paul Vegard, kan du fortelle hva som skjedde i Serbia i vår?

Ladislev, ribniker, barneskole, den ligger sentralt i Beograd og er kjent som en av byens beste.

Det ser ut som skole av flest.

Innvendig så var det korridorer i glad farger, barneteininger på veggene, en hovedegang ut mot det stille sidegater.

På morgenen, onsdag den 3. maj, så var det en 13-årig gammel elev som gikk inn den hovedgangen rundt halvni og morgenen.

I sekken så hadde han to pistoler og fire molotov-cocktailer.

Inni få igjen, så trakk han et våpen og skjøyte og drepte 3-13 år gamle jenter samt dragen som var skolens ble sikkerhetsvakt.

Dette så gikk han videre til klasserommet rett rundt hjørnet som ble brygt til historietimmar.

Inni klasserommet så skjøyte han først mot læreren, så ventet han våpene mot elevene.

Han skjøyte og drepte 6-13-åringene, 5 jenter, en gutt, læreren og 5 andre elever ble såre og overlevde med skudskader.

Til slutt løp han ut i skolegården, der overga han seg til politiet og ble pågreppet kl. 08.42.

10 mennesker ble drept i angreppet, 9 elever og sikretsvakten dragen, og i tillegg ble læreren og 5 elever skadet av gutten som gikk inn på skolen den morgen.

Han var jo veldig ung, bare 13 år.

Venner beskriver han som en stille og beskjedende gutt som ikke ble mobba.

## [Transcript] Forklart / Sorgens stafett: Dette lærer andre av Utøya

Han hadde planlagt dette i detalj, alt fra hvor han skulle gå til hvem han skulle drepe.  
Det hadde han gjort over en måned i forveien.  
Og siden han er så ung, så kan han ikke tiltales.  
Derfor blir han i dag tatt hånd om av barnet og ungdomssykatrien.  
Faktisk er dette den tidens dødeligste massekytting, begått av en person under 14 år, om en tar utgangspunkt i kjente episoder i fredstid.  
Det spesielle med saken her er å ryste Serbia.  
Det er en av de største tragediene i landets siden Jugoslavia-krigene på 1990-tallet.  
Det er nok en del av grunnen til at statsministeren bestemte seg for å by om hjelp fra Norge.  
Og vi har erfaring med tragedier som forandrer nasjonen.  
Men likevel har heller ikke vi alle svarne.  
For utfordringene som dukker opp at det er en sånn tragedie er umulig å forutse.  
Alt skal talfestes. Top score, ti av ti.  
En god vurdering for dette å lys opp i ernvores og kan få oss til å prestee bedre.  
Men gjør det samtidig verden til et litt kipere sted?  
Vi blir overvokket av enten kommersjelle eller offentlig.  
Så blir jeg velnødt til å selge og selge og selge og selge.  
Hør ny sesong av Deep Dick i Podomi eller Aftonposten-appen.  
De var fire nordmenn som rajste til Serbia.  
Jørgen Vattene Frydnes, som du hørte tidligere.  
To traumekspert og en minnstedsexpert.  
Fx så lurere de ansatte på skolen på om kan skolen fortsatt være skole og samtidig være minnsted.  
Hvordan kan en klare begge deler?  
Det er jo noe som ute jeg har erfaring med.  
De lurere på hvordan de bør håndtere de etterlatte, alle de berørte, som er i ulike stadier av sorg og sjokk.  
Når de kommer ned der, så er det...  
Når de kommer ned der, så er det...  
Når de kommer ned her, så er det...  
Når de kommer ned her, så er det...  
Når de kommer ned her, så er det...  
Når de kommer ned der, så er det...  
Skolen åpner igjen.  
Trifjeredelere av eleverne er tilbake.  
Men det er jo mange som ikke har klart å gå på skolen igjen.  
Og så er det veldig mange forskjellige meningar.  
Noen ønsker å gjennå skolen med jorda.  
Andre er at den skal drives videre akkurat som før.  
Hvordan skal skolen og myndighetene...  
...stake ut veien videre og finne en god løsning for videre drift?  
Hva tar noen med det med sånn?  
De har jo ingen oppskrift som de kan bare levere over,  
men de har en del prinsipper som de mener at den bør følge,  
og de har noen spørsmål som de mener at den bør stille seg.

## [Transcript] Forklart / Sorgens stafett: Dette lærer andre av Utøya

Noe av det viktigste er jo å involvere de hareste ramme først.  
Hva er deres behov og ønsker?  
Lytt til deg sånn at den ikke glemmer deg,  
for då blir det vanskelig å få til en god løsning senere.  
De mener jo at det går an å finne en balance mellom det å minnes,  
og det å drive videre.  
Skolessjutingen i Serbia skjedde en onsdag i maj.  
Dagen etter var land i sorg,  
og folket måtte prøve å tilpasse seg den nye hverdagen.  
Men så ble Serbia rammet av en ny tragedie.  
Da satt en gang ungdommere,  
samlet og dreck øl og grillet,  
de satt på et veikris, et lite skogholdt,  
der det satt opp et krigsminnesmerke.  
Da kom en lokal 21-åring, kjørende forbi i bilensin.  
Ungdommen kjente han igjen,  
de var noen som inviterte han til å bli med.  
Men i stedet tog han ut et automatgevær,  
og skjøtt og drepte fem av ungdommene.  
Seks andre ble skadet.  
Det var en 15-åring som ble drept,  
som redde livet til store boren sin,  
ved å legge seg opp på han som et menneskelig skjold.  
Senere kjørte 21-åringen videre.  
Det var totalt tri steder der han skjøtt mot folk,  
han oppsøkte en skolegård,  
han skjøtt mot en geng voksne som holdt på å reparere et gjere,  
og totalt ble 8 personer drept og 12 skadet denne kvelden,  
før han ble tatt av politiet.  
En vet ikke om det var noen forbindelse mellom de to,  
men noen har spekulerte at han var inspirert av skolskjøttingen dagen før.  
Efter disse to tragediene svarte serverne med å gå ut i gaten.  
Mange var misfornøyde fra før og protesterte mot vold med samfunnet,  
men de to skyteepusodene fikk protestene til å eskalere voldsomt.  
Jeg føler at vi trenger håpet for en bra tid,  
fordi de er alle.  
Denne situasjon er veldig bra, så jeg er her.  
Du kan si at mens 20. juli i Norge førte til Rosetåg,  
så har det i Serbia kanskje førte et uttrykk for mer splittelse i samfunnet.  
Men hva må til da for å komme videre fra sånne tragedier?  
Det finnes ikke noen oppskrift.  
Jeg vil tro at det er forskjellig fra sak til sak,  
men det som Norge prøvde å bidra med her,  
det var jo gosene å håndtere de berørte på en god måte,

sånn at den ikke skapet enn å mer sorg og sinne.

Og så tror jeg at det fra utdager kommer med en tanke om at et godt mine sted kan være viktig for et samfunnet.

Det kan være et sted som gjør at de etterlatte kan bebeide det som har skjedd på en god måte.

Og for et samfunnet kan et godt mine sted minnes om det grufeløs enn det har skjedd,

sånn at den ikke luller seg inn i en forestilling om at alt er trygt,

og fred og stabilitet noen kan ta for gitt.

Ja, er det hovedfunksjonen med et sånt minnesmerke?

Ja, så han Jørgen sa jo at det du må spørre er hvem er dette minnesmerke for.

Skal det være et minnesmerke for de nærmeste berørte, så har kanskje det noen ønsker,

og de har kanskje behov for et sted å gå og sånn ting.

Er det et minnesmerke for en hel nasjon, så er det kanskje andre hensyn.

Det handler kanskje mer om hvor felles du kommer til å huske at tragedier kan skje, selv om vi har det fint det daglig.

Sånn som i Norge, det blir minnet på at det kan finne såne personer som ender sparing Breivik, som en borblandt oss.

Hvordan vi her i Norge skal huske Kjønder Jule har vært et utgangspunkt for en lang og såre debatt. Fylt av sterke meninger.

Regjeringskvartalet er et stort og kostbart prosjekt, for der må minnebalanseres med framtidig bruk og sikkerhet,

sånn at noe lignende aldri skal skje igjen.

På Kaja på Fastlandet utenfor Utea ble det statelige minnesmerke åpnet først i fjord.

Settysiv pularer i bronse som skal minnes hvert offer.

Og på selve øye hadde arkitekten en nesten umulig oppgave.

En liten øye skulle fornyes, 69 årsader måtte bevares og ingen skulle glemmes.

Men i dag består Utea av flere nye bygg og minnesmerker.

For eksempel Heggenhuset som er byggd rundt det gamle kaffebygget, der man ser både bakover og fremover.

Og lysningen.

En stålring med alle navnene risset inn.

Der legger mange igjen blomster for å minnes.

Nå beskrives Utea som alt terroristen aldri ønsket seg.

Et slags sverste for demokratiet med 15.000 besøkene hvert år.

På Utea har han jo fått løsninger som de aller fleste er veldig godt for nøyden med i dag.

Men det er ikke alt et 20. juli enn færdig med i Norge heller.

Regjernes kvartalet er ikke færdig bygget.

Det heller ikke noe færdig minnesenter der.

Dessuten har han jo hatt to terrorangrepp i Norge etter 20. juli.

Og en moske i Bærum og mot London Pub.

Det er han heller ikke færdig med de prosessene.

Hvordan skal han minnes dette?

Men er det egentlig et mål å bli færdig med minnesmerkene og legge tragedien bak seg?

Kanskje ikke. Kanskje kan minnesmerke å være det at det hele tiden kommer nye ungdomar til Utea for å lære om historien og lære om demokrati.

## [Transcript] Forklart / Sorgens stafett: Dette lærer andre av Utøya

Kanskje er det å en av de fineste måtene å minnes på.

Da terroren rammer Norge så fikk vi også hjelper folk som hadde opplevd terror før.

Vi fikk besøk fra Oklahoma City som ble rammet av en bombe i 1995.

Og fra New York som fortalte hva de hadde lært etter terrorangreppene i 2001.

Og da fikk de kunnskap, de fikk erfaring med hvordan de hadde håndtert veien videre.

Nå spør andre om hjelp fra Norge.

Og nå er det med som gir våre erfaringer og vår kunnskap videre.

Så jeg kan kalla det en slags sorgens staffett.

Det gir denne triste men viktige kunnskapen videre til deg som trenger den.

Og det er en staffett som alle skulle ønske å slutte, men som bare fortsetter og fortsetter.

Du har hørt en podcast fra Aftenposten. Det var Paul Vegard Hageshetter som forklarte sorgens staffett.

Denne episoden er laget av Anne Sjøberg og meg igjen i følen.

Resten av forklart er Ola Veggsvik og Synne Søål.

Liden du hørte er Paul Vegards egen opptak fra Serbia.

Det finnes ikke.

Det finnes spørsmål som ikke er så enkel å guble seg frem til.

Rente hvorfor mådenen absolutt opp opp opp, altså finnes det ingen andre løsninger.

Og hva skjer med oss å samfunne når vi verbere og rate hverandre hele tiden?

Og hvorfor straffer vi folk til fengsel selv om de ikke gjorde med vilje som han vaktchefen på Fregatten Helge Insta?

Hva er poenget?

Jeg heter Marie Terrikstad til Vjelland og i podcasten Dittykk, nær det er kollegaen mine på tema som formet tida vi lever i.

Mest fordi vi er genøyende i skjerri og fandt i min gode svar da vi jugglar.

Men også for å gi deg en helt ny innsikt og ta meg til bordet i det.

Det er ikke noe vi kan gjøre.

Det er ikke noe vi kan gjøre.

Det er ikke noe vi kan gjøre.

Det er en helt ny innsikt og ta meg til bordet mest i vennepils.

Kjekke ut Dittykk i Aftenpostenappen eller hos Podny.

Ny sesong kjem onsdag 23. august.